

Ferdinand Vrábek

---

# SPLNENÝ SEN

Milan Rastislav Štefánik  
a vznik Československa

**PRO**  
VYDAVATELSTVO

2 0 1 8

## **SPLNENÝ SEN – Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa**

**Autor** PhDr. Ferdinand Vrábel

**Ilustrácie** z fotografickej pozostalosti M. R. Štefánika,  
uloženej v Slovenskom národnom múzeu v Martine

**Lektoroval** prof. Ing. Ján Fúška, DrSc.

**Vydanie podporili** Spoločnosť M. R. Štefánika, Brezová pod Bradlom  
Obec Košariská  
SNM – Múzeum M. R. Štefánika, Košariská  
Nadácia Milana Rastislava Štefánika so sídlom v Bratislave



**Preklady resumé** jazyk francúzsky – Arnaud Segretain  
jazyk ruský – prof. Eva Holomková  
jazyk taliansky – v spolupráci s Veľvyslanectvom SR v Taliansku,  
preložila Lianna Nobile a Zuzana Nemčíková, korektúra Alessandra Mura

**Jazyková redakcia** Juraj Genčanský

**Návrh obalu** Ján Čelúch

**Typografia** Peter Rosa

**Vydanie** prvé, 2018

**Vydavateľ** PRO, s. r. o., Banská Bystrica, [www.pro.sk](http://www.pro.sk)

**Tlač** Tlačiareň P+M, s. r. o., Turany

© 2018 Ferdinand Vrábel

Všetky práva sú vyhradené a vykonáva ich autor. Žiadna časť textu a ilustrácie nesmú byť použité na ďalšie šírenie akoukoľvek formou bez predchádzajúceho súhlasu autora.

Realizované bez podpory Fondu na podporu umenia

ISBN 978-80-89057-76-4

*„Kto kráča energicky a vedomý si cieľa,  
ovláda svoj osud takmer úplne.“*

Milan Rastislav Štefánik



# OBSAH

Úvod .....	7
I. Tradícia česko-slovenskej vzájomnosti v Štefánikovskej rodine .....	15
II. Štefánik v Prahe – zlatá doba pražských Slovákov (Štefánik a hlasizmus) .....	21
III. Vedecká kariéra Milana Rastislava Štefánika .....	38
IV. Vojnový letec Štefánik .....	43
V. Organizovanie československých légií .....	47
VI. Štefánikove názory na spoločný štát Čechov a Slovákov .....	59
VII. Osobnosť a povaha M. R. Štefánika .....	67
VIII. Tragický záver života M. R. Štefánika .....	78
IX. Mohyla na Bradle .....	92
X. Štefánikov pomník v Bratislave .....	99
XI. Štefánikov odkaz .....	107
XII. Epilóg .....	116
Resumé .....	118
Pramene a literatúra .....	136
Poznámky .....	145
Výberový menný register .....	166



# ÚVOD

*„V roku 1918 utiekli Slováci hrobárovi z lopaty...“*

Alexander Matuška

Pred sto rokmi sa rodila slovenská sloboda. Búrlivé udalosti v rokoch 1918 – 1919 nazvali súčasníci celkom opodstatnene **prevratom**.<sup>1</sup> Dnes si už len málokto z nás vie predstaviť a naplno uvedomiť, aké zmeny priniesol pre slovenský národ vznik Československej republiky **28. októbra 1918**.<sup>2</sup> Na Slovensku sa zo dňa na deň stala slovenčina úradným jazykom, aj keď jej presadzovanie nebolo ani ľahké, ani jednoduché. Už v prvých dňoch novembra 1918, keď do Skalice prišla prvá slovenská vláda, ktorá aj keď úradovala len krátko a aj preto sa nazýva „dočasná“, sa na školách v jej dosahu – v Skalici a najbližšom okolí, začalo vyučovať po slovensky. Oproti iba pár týždňom predtým, keď Slováci nemali žiadne slovenské štátne školy, bola to zmena až neuveriteľná. Postupne sa územie Slovenska, na ktorom preberali právomoc československé orgány zväčšovalo, aj keď bojové operácie tu trvali až do konca júna 1919. Maďarskí politici sa Slovenska nechceli vzdať, napriek prehratej vojne a napriek tomu, že vedúci predstavitelia slovenského národa sa v **Deklarácii slovenského národa (Martinskej deklarácii) prijatej 30. októbra 1918**, jednoznačne vyslovili za rozchod s Uhorskom a za vytvorenie spoločného štátu s českým národom. Slovenské územie bolo preto potrebné najprv vojensky obsadiť a potom jeho integritu aj obhájiť proti intervencii vojsk Maďarskej republiky rád, teda červených jednotiek Bélu Kuna. Pritom Česi poskytli Slovákom nezištnú a skutočne bratskú pomoc spečatenú spoločne preliatou krvou a mnohými obeťami. Boli to sokoli, četníci, dobrovoľníci z Robotníckych telovýchovných jednôt a najmä príslušníci Talianskej a Francúzskej légie. Počas ôsmich mesiacov bojov na Slovensku padlo alebo zmizlo bez stopy okolo 3 000 príslušníkov rodiacej sa československej armády, z toho okolo päťdesiat Slovákov. Až potom sa situácia na Slovensku postupne konsolidovala a naši predkovia si s pomocou Čechov mohli začať budovať novú štátnu správu. Obmedzujúcim faktorom bol veľký nedostatok slovenskej inteligencie – učiteľov, právnikov, úradníkov, železničiarov, poštárov, žandárov atď. Preto prichádzali na Slovensko rôzni odborníci z Čiech, ktorí nahradzovali odchádzajúcich učiteľov a úradníkov maďarskej národnosti alebo tých, ktorí zostali, ale odmietli zložiť sľub vernosti československému štátu a nechceli „*slúžiť Čechom*“.<sup>3</sup>

Novú situáciu na Slovensku charakterizovalo veľmi názorne to, že už v januári 1919 došlo k obnoveniu, vtedy sa používalo slovo „oživtvorenie“, **Maticie slovenskej**, ktorá najmä v prvých rokoch Československej republiky zohrala významnú úlohu pri šírení slovenských kníh a časopisov, pri zakladaní a podpore slovenských kultúrnych ustanovizní – múzeí, divadiel, knižníc i škôl. Pre pomery v novom spoločnom štáte Čechov a Slovákov a pre integrujúcu osobnosť jeho prvého prezidenta **Tomáša Garrigue Masaryka**, ktorý neskôr dostal aj čestný titul „Prezident – Osloboditeľ“<sup>4</sup>, je veľmi príznačné, že Masaryk prevzal aj protektorstvo nad Maticou slovenskou a s členským príspevkom 102 896 Kčs, ako o tom svedčí jeho členská legitimácia, sa stal aj jej členom.<sup>5</sup> S Maticou slovenskou spolupracovala Slovenská liga v USA, ktorá mnohé tieto aktivity spolufinancovala aj z príspevkov slovenských krajanov v Amerike. Neuveriteľné sa stalo čoskoro skutočnosťou, lebo v Bratislave vznikla aj prvá novodobá vysoká škola na Slovensku – **Komenského univerzita**. S pomocou českých vedcov, archeológov, historikov, jazykovedcov, prírodovedcov, právnikov, lekárov atď. zaznamenala rýchly rozvoj aj slovenská veda a počas historicky veľmi krátkeho obdobia sa položili základy pre viaceré vedné odbory a špecializované ústavy na Slovensku. Zo skromných vtedajších počiatkov sa dnes úspešne rozvíjajú viaceré ústavy Slovenskej akadémie vied. Pravda, bolo a ešte aj dnes je nemálo takých, ktorí tieto zásluhy Československej republiky popierajú – Česi vraj len škodili a hatili slovenský vývoj, všade sa zahniezdili – v Matici slovenskej, na univerzite, v úradoch „*aby čechizovali*“...<sup>6</sup>

Aj keď ani Československá republika nebola bez chýb a nedostatkov a nesplnila celkom všetky politické ambície slovenského národa, skutočnosťou je, že počas necelých dvadsať rokov sa Slováci v jej rámci dotvorili na moderný sebavedomý európsky národ, vychovali si vlastnú inteligenciu a odborníkov v rôznych oblastiach. Dnes už Československá republika neexistuje, ale súčasná štátnosť jej právnych nástupkyň – Českej republiky a Slovenskej republiky spočíva na tých základoch, ktoré položil a vybudoval spoločný štát Čechov a Slovákov v rokoch 1918 – 1938. Tento štát, ktorý mal zložitú osudu, prechodne zanikol pod náporom nepriateľského okolia a bez podpory svojich starých (Francúzsko, Veľká Británia, Rumunsko, Juhoslávia) i nových (Sovietsky zväz) spojencov, ktorí krátko zrakom mysleli len na svoje záujmy, v roku 1939. Československo sa obnovilo v inej podobe po skončení druhej svetovej vojny v roku 1945, prešlo ďalším zložitým vývojom, ktorý odrážajú aj zmeny jeho názvu, a napokon ukončilo svoju existenciu v turbulenciách zásadných celosvetových a európskych zmien koncom osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia. Spoločný štát Čechov a Slovákov, ktorý sa vtedy už menoval Česká a Slovenská Federatívna Republika, zanikol ústavnou cestou po dohode reprezentantov oboch národov 31. decembra 1992.<sup>7</sup>

O vznik československého štátu v roku 1918 sa významne zaslúžili aj mnohí slovenskí vlastenci a národovci, či už v domácom alebo v zahraničnom odboji. Tam významnú úlohu zohrali naši krajanovia v štátoch Dohody – v Rusku, Francúzsku, Taliansku a najmä



v USA, ktorí odboj aj financovali. V československom zahraničnom vojsku – légiách bojovali aj Slováci a mnohí z nich aj padli – v Rusku, Srbsku, Taliansku, Francúzsku a v ďalších krajinách. Sloboda nepadla ani Slovákom do lona z ničoho nič – zadarmo, ale bolo ju potrebné vybojovať a zaplatiť aj krvou. V tomto dejinnom zápase bol najvýznamnejším Slovákom Milan Rastislav Štefánik. Jeho tragický osud mu zabránil, aby sa podieľal aj na budovaní mladého československého štátu, o ktorého vznik sa nesporne zaslúžil levím podielom. Vytvorením spoločného domova Čechov a Slovákov, Československej republiky, sa Štefánikovi splnil sen, ktorý celé roky sníval. Štefánik však tento svoj sen nielen sníval, ale ho aj reálnou a vyčerpávajúcou diplomatickou a organizačnou prácou pomohol uskutočniť. **Štefánik sa tak zaslúžil o oslobodenie svojho národa z poroby a navždy sa zaradil k najväčším postavám slovenských dejín.**



Táto kniha nie je prehľadným a ani podrobným životopisom generála. Takých životopisov už bolo napísaných viacero a aj preto sa autor ani nesnažil pridávať k nim ďalší titul. Jeho snahou bolo poukázať na Štefánikov myšlienkový vývoj, jeho predstavy o budúcom československom štáte a na zdroje Štefánikovej silnej viery a presvedčenia, že aj malý a vtedy neznámy, v macošských podmienkach uhorskej štátnosti takmer zanikajúci slovenský národ, má v priaznivejších podmienkach veľkú budúcnosť a zaistené svoje miesto pod slnkom. A v záujme toho nasadil Štefánik všetky svoje sily a vykonal až nadľudskú prácu.

Napriek tomu však Štefánika netreba zbytočne heroizovať, nekriticky oslavovať alebo legendarizovať. Aj on bol človek, ktorý ako každý iný, mal tiež svoje chyby. Čo je však zo Štefánikovho života výnimočné, cenné a trvalé, to možno ešte ani naša súčasná generácia nevie stále plne doceniť. Jeho odkaz žil, žije a bude žiť napriek rôznym deformáciám Štefánikových snáh, skresľovaniu jeho života a diela a napriek tomu, že sa k nemu len raz – dvakrát do roka hlásia aj takí ľudia, ktorí v skutočnosti o ňom nič nevedia a zaujímajú ich len rôzne nepodložené hypotézy a falošné teórie; medzi nimi najmä to, že ako zomrel. Bolo by iste oveľa vhodnejšie podrobne sa zoznámiť s tým, aký Štefánik bol, o čo sa snažil a v čo veril, čo chcel dosiahnuť. Treba poznať aj prostredie, v ktorom žil, jeho priateľov, spolupracovníkov, kolegov aj oponentov, čo tiež pomáha vytvoriť si presnejší obraz o jeho pôsobení a aj o tragickom závere jeho života.

Domnievam sa, že Štefánikovi vzdáme najväčšiu poctu tým, že budeme vedieť nielen o ňom a o jeho pôsobení čo najviac, ale hlavne, že si osvojíme jeho zásady a idey, ktoré aj dnes majú človeku z malého i veľkého národa čo povedať. Nespasí nás nič iné len vlastná práca. A v tom bol Štefánik nesmierne podobný Masarykovi, ktorý aj v dňoch najväčšieho historického triumfu Čechov a Slovákov v závere roku 1918 zdôrazňoval, že nás čaká práca v záujme toho, aby to, čo sme si po nesmiernych bojoch a obetiach vybojovali, aj udržali.<sup>8</sup>

Na Československo, ktoré v roku 1992 odišlo s poctou natrvalo do dejín našich národov ako ich významná etapa, sa netreba pozeráť s nostalgiou, ale ako na zásadnú prevratnú kapitolu v dejinách oboch národov a ako na nevyhnutný predpoklad ďalšieho rozvoja českého a slovenského národa, súčasnej českej a slovenskej štátnosti. **A o vznik toho Československa, často z nevedomosti zatracovaného dnes už nielen na Slovensku, ale aj v Čechách, sa bez akýchkoľvek pochyb Štefánik významne zaslúžil.**

Hneď pri zrode spoločného štátu Čechov a Slovákov v roku 1918 sa o ňom začali vytvárať aj legendy, ktoré akoby potvrdzovali dejinnú nevyhnutnosť vzniku Československej republiky. Mala sa tak odstrániť nespravodlivosť histórie a ČSR mala nadviazať na „prvý spoločný štát“ – Veľkomoravskú ríšu: *„Národ slovenský dneskajším dňom vstupuje po tisícročnom utrpení do histórie. Process spojenia národa českého a slovenského, process tohto spojenia, ktorý bol násilím Maďarov zmarený a zastavený, je dneskajším dňom dokončený, čoho dôkazom je, že v tomto vysoko ctenom zhromaždení je prvýkrát zastúpená slovenská vetva národa československého. Národ slovenský vyslovuje našimi ústami vďaku, vďaku najhlbšiu, vďaku najvrúcnejšiu národu českému a jeho veľkým synom a duchom, ktorým jedine a výlučne môže náš slovenský národ poďakovať za oslobodenie.“*<sup>9</sup> Uviedol to vo svojom prejave 14. novembra 1918 v prvom národnom zhromaždení československého štátu jeho slovenský podpredseda Metod Bella. Tvrdilo sa aj to, že *„Pred tisíc rokmi zničili Maďari a Nemci náš československý štát, slávnú a kedysi mocnú Veľkomoravskú ríšu. Tisíc rokov sme žili v područí a otroctve cudzieho národa. Cudzina vládla nad nami. Brali nám náš jazyk slovenský a natískali maďarské mravy.“* Dokument, ktorý obsahoval aj tieto nadsadené slová (vo vtedajšej eufórii však plne pochopiteľné) podpísali Vavro Šrobár, Pavel Blaho, Ivan Dérer a Anton Štefánek – budúci centralisti a najvýznamnejší (popri Štefánikovi) „čechoslovakisti“. Ale aj mnohí Česi mali podobný názor a vlastne tvrdil to kedysi aj veľký Slovák, štúrovec a predseda prvej Slovenskej národnej rady z revolučných rokov 1848 – 1849, Jozef Miloslav Hurban spolu s Ludovítom Štúrom a Michalom Miloslavom Hodžom: *„... nebolo kedysi hraníc...“*<sup>10</sup> Podobnými slovami sa aj generál Štefánik prihovárал slovenským vojakom a zajatcom na irkutskej železničnej stanici 28. novembra 1918: *„Slovensko bolo kedysi slobodné, tak ako je dnes. Avšak dávnu našu slobodu nám Maďari a Nemci čoraz viac pristrihovali. Zachádzali s nami ako zlodej, ktorý začne kraďnúť haliere, ale neskôr kradne tisícovky... naše Slovensko upadalo vždy hlbšie a hlbšie, až sa ocitlo v úžasnej porobe. Uvedomeli Slováci ťažko znášali porobu... všade sa ozýva a hlaholí naša slovenčina.“*<sup>11</sup> Zdôraznil to aj Jozef Lettrich vo svojej knihe o novodobých dejinách Slovenska, keď napísal: *„Príchodom Maďarov na európsku scénu bol dovŕšený vývoj národnostných a rasových pomerov, ako ho poznáme dnes. Zánikom Veľkomoravskej ríše a vznikom Uhorska bola medzi Slovákov a Čechov, do tých čias spojených kultúrne i politicky do jedného štátneho útvaru, postavená umelá hranica na Západných Karpatoch. Slováci stratili*

*politickú nezávislosť a národnú slobodu. Dostali sa do područia Maďarov...*<sup>12</sup> Historici a archeológovia už dávno dokázali, že do Veľkomoravskej ríše, resp. do sféry jej vplyvu patrila len menšia časť Čechov a aj to len nakrátko. Ale predstava o prvom spoločnom štáte Čechov a Slovákov spred tisíc rokov bola pekná a politicky ju bolo možno využiť tvrdením, že Československá republika na Veľkú Moravu nadväzuje. Obnovilo sa v nej spoložitie dvoch blízkych národov alebo dvoch vetiev československého národa, rozdelených len nepriaznivým osudom. A táto koncepcia sa odrazila aj v preambule Ústavy: „*My, národ Československý, chceme upevniť dokonalou jednotu národa...*“<sup>13</sup> Mnohí slovenskí politici, publicisti aj kultúrni pracovníci to najprv prijali s nadšením, neskôr to väčšinou iba kritizovali. Zabudli, že zatiaľ čo sa v názve štátu Československo objavilo vôbec prvýkrát aj **Slovensko** a v prídavnom mene československý zostal celý prívlastok **slovenský**, názvy ako České kráľovstvo, České krajiny alebo iba český sa stratili a objavovali sa v zloženinách len ako Česko-, česko-, aj keď v zahraničí to bolo väčšinou Czech. Historicky vzdelaní českí vlastenci sa práve tým mohli cítiť dotknutí a niektorí na to aj poukazovali. O Morave a Sliezsku, ktoré v názve štátu celkom absentovali, ani nehovoriac. Je pravdepodobné, že väčšina Čechov aj v slovách ako Československo a československý chápala viac ich českú zložku a hovoriac Československo mysleli České krajiny a pri slove československý ho chápali ako český.

Aké to boli dni, keď ako jeden z výsledkov prvej svetovej vojny vznikal spoločný štát Čechov a Slovákov? Napríklad v Turčianskom Svätom Martine, centre slovenského národného hnutia, vládlo v prvých dňoch novembra 1918 veľké vzrušenie. Martinčania na železničnej stanici s nadšením uvítali prvé československé jednotky: „*12. novembra. – I tento deň – ako 30. október*<sup>14</sup> *a 3. november*<sup>15</sup> – *ostane mestu nášmu pamätným. Dnes došlo do Martina prvé oddelenie českého vojska!*<sup>16</sup> *Dávno sme ho už čakali, dávno sme túžili prijať tých bratov, ktorí nám podávajú ruky k nášmu vysvobodeniu... Obecenstvo, ktoré napochytre odstránilo i maďarský názov stanice a zamenilo ho slovenským, ohromným jasotom vívalo bratov Čechov, ‘pražské děti’, a príslušníkov 28. pluku... Vedú ich stotník Kurz a nadporučík dr. Křížek... Pod vlajúcimi zástavami slovenskými a českými privítal predseda Národnej Rady, striebrovlasý starec, ale jarý vodca náš, Matúš Dula, junáckych bratov, ktorí ledva že prišli z priepasti smrti na bojištiach, hneď stali dobrovoľne do služby národa... Ludmila Bullová v krásnom slovenskom kroji priniesla bratom na pozdravenie podľa staroslavianskeho spôsobu – chlieb a soľ, Oľga Simková podala... kytku kvetov a zaznela hymna Tomášikova i ‘Kde domov můj’. Plakali starci a mužovia, ktorí v ďalekom svete museli za roky hladieť smrti do očí za ciele cudzie, ledva mohli zatlačiť slzy, keď počuli pieseň o svojom domove tu, v tej zemi, ktorá sa teraz stáva opravdu svobodnou domovinou im i nám.*“<sup>17</sup>

Robotnícke noviny sa unášali eufóriou: „*Udalosti spejú netušenou rýchlosťou ku obrovskej zmene na celej čiare. Spojenie česko-slovenského národa z oboch polovín*

*starej monarchistickej ríše v jednotný neodvislý, slobodný, ľudový štát česko-slovenský nedá sa nikým a ničím zastaviť... Nech žije sloboda národov, nech žije právo ľudu!*<sup>18</sup>

Ale budovanie nového štátu nebolo na Slovensku jednoduché. Po desaťročiach zosilnenej maďarizácie mali Slováci iba málo vlastnej inteligencie. Podľa Antona Štefánka bolo v školskom roku 1913/14 v Uhorsku 229 stredných škôl s takmer 80 000 študentmi. K Slovákom sa spomedzi nich hlásilo len o niečo viac ako tisíc. Podľa štatistiky z roku 1910 dosahovala negramotnosť na území Slovenska takmer 27 percent. Ako uviedol Jozef Lettrich, na území Slovenska bolo v tom čase 12 447 uhorských štátnych zamestnancov. Z nich sa k dispozícii novej Československej republiky dalo len 35. Ostatní sa považovali za Maďarov a odopreli novému štátu poslušnosť. Z 948 stoličných úradníkov prešlo do československej štátnej služby len 18, z 823 mestských úradníkov len 11, zo 660 profesorov len 10 a zo 464 sudcov iba jeden.<sup>19</sup>

Na mnoho z toho dobrého, čo Československá republika napriek svojim chybám Slovákom dala, sa dnes už zabudlo. Ale súčasníci zaznamenali aj tú úžasnú zmenu, aká sa vďaka spoločnému štátu Slovákov s Čechmi udiala napríklad aj v Bratislave: „*Štvrtý rok po založení Československej republiky nebola ešte Bratislava po stránke národnej naša. Vyzeralo to tak, že keď som počul niekoho v električke v tom čase po slovensky hovoriť, pristúpil som k nemu, predstavili sme sa a išli sme si pod viechu vypiť. Ale naša zdravá a dravá pribojnosť o krátky čas poslovenčila hlavné mesto. Prichádzali vtedy do Bratislavy stovky a tisícky slovenských úradníkov, robotníkov a inteligencie, aby vybudovali novú Bratislavu, slovenskú Bratislavu...*“<sup>20</sup> A v tom im pomáhali aj tisícky Čechov, ktorí nepochybne život mesta obohatili po každej stránke. Nielen Bratislava, ale celé Slovensko a Slováci „*najviac získali a vzrástli v Československu*“.<sup>21</sup> Ale Česi nepomáhali len poslovenčovať pomadařčené mestá na Slovensku a budovať slovenské školstvo, vedu, štátnu správu atď. Oni pomáhali rozvíjať vtedy na Slovensku aj šport. Tu bola nezastupiteľná úloha najmä sokolov, ale aj ďalších Čechov – turistov a športovcov. Ešte v roku 1928, desať rokov po vzniku republiky, si pisateľ článku o slovenskom lyžiarstve povzdychol nad nezáujmom Slovákov o založenie slovenskej lyžiarskej župy vo Vysokých Tatrách: „*Kto by ta chodil? Bude to zase len schôdzovanie... Nepôjdeme. Bude ich tam i tak dosť a stojí to peniaze. Išiel som predsa. Išiel som z hanby. Vedel som už vopred, že zo Slovákov nikto nepríde... Nemýlil som sa: nebol tam z našich nikto. Pri založení slovenskej lyžiarskej župy, z Bratislavy prišli po celonočnom trmácaní dvaja Česi, z Bystrice došiel cestou-necistou tretí Čech, z Košíc prišiel Čech a z Tatier prišli Česi. V zastúpení slovenských klubov prišli delegáti Česi. Všade tí nenávidení Česi!... oni pekne pokývali na mňa prstom: Podte len medzi nás. Vezmite tužku a píšete: Zápisnica o Slovenskej župe lyžiarskej. Aby to bolo po slovensky... Ste Slováci a my Slovákov potrebujeme!... Veru tak. Slovenské lyžiarstvo – ktoré je tiež bránou, vedúcou*

*do slovenských Tatier – ba zdá sa mi, i náš športový život vôbec, budujú Česi. Tých neslobodno nenávidieť, lebo pracujú z lásky, prinášajú obeť na šej veci, pracujú pre nás a miesto nás.“<sup>22</sup>*



Tu by som sa chcel poďakovať všetkým svojim spolupracovníkom, kolegom a priateľom, ktorí mi svojimi cennými radami, informáciami alebo morálnou vzpruhou pomohli pri tvorbe tohto rukopisu a všemožne ma v tejto neľahkej práci podporovali. Ide predovšetkým o členov Správnej rady Nadácie Milana Rastislava Štefánika v Bratislave, pánov – profesora Ing. Jána Fusku, DrSc., profesora Ing. Dušana Bakoša, DrSc. Dr. h. c. a Ing. Pavla Šestáka (práve on ma inšpiroval aj k výstižnému názvu knihy *Splnený sen*). Ďakujem aj recenzentovi, čestnému predsedovi Správnej rady Nadácie Milana Rastislava Štefánika v Bratislave, pánovi profesorovi Fuskovi, dôvernému znalcovi Štefánikovho života a diela, autorovi viacerých štúdií a knižných publikácií o Štefánikovi, za starostlivé prečítanie rukopisu a za jeho pripomienky a rady, ktoré prispeli k jeho zlepšeniu.

Chcel by som vyjadriť vďaku aj svojmu priateľovi PhDr. Vojtechovi Čelkovi za jeho doplnky rukopisu. Ďakujem aj veľkému znalcovi štefánikovskej problematiky PhDr. Matúšovi Valihorovi, historikovi a vedúcemu útvaru kultúry a miestnych tradícií v Brezovej pod Bradlom, autorovi monografie a mnohých erudovaných článkov o reáliách Myjavskej pahorkatiny a Brezovej pod Bradlom, ktorý je aj znalcom života a tvorby architekta Dušana Jurkoviča.

Vďakou som zaviazaný aj vydavateľovi pánovi Augustínovi Rosovi za jeho veľkorysý prístup k vydaniu rukopisu a jazykovému redaktorovi pánovi Jurajovi Genčanskému za starostlivé opravy môjho štýlu v záujme presnejšieho písomného vyjadrenia mojich myšlienok a väčšej príťažlivosti textu pre čitateľov.

Nakoniec by som tu rád reprodukoval veľmi výstižné konštatovanie Zuzany Stanovej Faivre-Dupaigre, ktoré charakterizuje aj moju prácu: „*J'aimerais préciser que mon exposé est basé presque exclusivement sur les documents... qui sont déjà en partie connus. Comme chaque recherche dans les archives, la mienne n'est ni complète ni finie et ainsi je ne prétends aucunement à l'exhaustivité de mon exposé qui comporte des périodes blanches de la vie et de l'activité de Štefánik pendant la Première guerre mondiale.*“<sup>23</sup> (Preklad z francúzštiny – „*Rada by som spresnila, že môj výklad je založený takmer výlučne na dokumentoch... ktoré sú čiastočne už známe. Ako každý výskum v archívoch, ani môj nie je ani úplný, ani konečný a tak si nerobím nárok na úplnosť svojho výkladu, ktorý obsahuje aj biele stránky života a pôsobenia Štefánika počas prvej svetovej vojny.*“) Dodávam však, že môj výklad je založený aj na výsledkoch

práce predchádzajúcich generácií súčasníkov a bádateľov, ktorí o Štefánikovi publikovali stovky knižných publikácií a odborných štúdií, na ktoré som sa snažil nadviazať a môj text obsahuje aj ďalšie kapitoly spojené so Štefánikom, nielen obdobie Veľkej vojny.

A napokon – ani môj výklad a interpretácia nie sú a nemôžu byť konečné a definitívne, nie som majiteľom absolútnej pravdy a celkom iste môj text narazí z rôznych strán aj na kritiku či odmietanie. Ale toto je môj pohľad a moje poznanie, ku ktorému som dospel po mnohých rokoch štúdia a bádania vo viacerých archívoch a knižniciach. Nikomu ho nevnučujem, nikoho sa neusilujem a ani necítim potrebu presvedčiť. Snažil som sa však, nakoľko mi sily stačili, prihliadnuť ku všetkým mne známym faktom a nič nezamlčovať.

*Košariská – Bradlo – Bratislava, december 2017*